

พระยาตานี

พระยาตานี (นายพ่าย) เป็นน้องพระยาตานี (ขวัญชัย) ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีต่อจากพี่ชาย ซึ่งในสมัยนี้ "โต๊ะสาเหียดหรือไชยิด" ที่ได้หนีไปเมื่อครั้งปะทะกับพระยาตานี (ขวัญชัย) ได้มาก่อนความวุ่นวายที่เมืองปัตตานีร่วมกับพรรคพวกอีก โดยพระยาอภัยสงครามกับพระยาเมืองสงขลา (เทียนจง) ได้ยกทัพมาช่วยพระยาตานี (นายพ่าย)ปราบพวกก่อการวุ่นวาย ในที่สุดได้มีการปรึกษาหารือกันว่าควรจะเลือกสรรบุคคลในท้องถิ่นมาปกครองหัวเมืองทั้ง ๗ เพื่อจิตวิทยาการปกครอง จึงได้กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ให้ทรงแต่งตั้งผู้ปกครองหัวเมืองทั้ง ๗ ดังนี้

๑. ให้ตัวนสุหลง เป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี อยู่ที่กรือเซะ
๒. ให้นายพ่าย (อดีตผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี) เป็นผู้ว่าราชการเมืองยะหริ่ง
๓. ให้ตัวนหนิ (สนิ) เป็นผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก
๔. ให้ตัวนมาไซร์ เป็นผู้ว่าราชการเมืองรามัน อยู่ที่โกตาบารู

๕. ให้ตัวหนนตีะ เป็นผู้ว่าราชการการเมืองระแงะ
๖. ให้ตัวหนนโต๊ะ เป็นผู้ว่าราชการเมืองสาย (สายบุรี) อยู่ที่ยัง
๗. ให้ตัวนยาลอ (ยาลา) เป็นผู้ว่าราชการเมืองยะลา

โดยให้มีบรรดาศักดิ์ ดังนี้

- ◆ ผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวิชิตภักดีศรีสุรวังษารัตนาเขตประเทศราช
- ◆ ผู้ว่าราชการเมืองยะหริ่ง มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาพิพิธเสนามาตยาธิบดีศรีสุรสงคราม
- ◆ ผู้ว่าราชการเมืองรามัน มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยารัตนภักดีศรีราชบดินทร์สุนทรทิวังษา
- ◆ ผู้ว่าราชการเมืองสาย มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาสุริยสุนทรบวรภักดีศรีมหาราชาปัตตมอับดุลวิบูลย์ขอบเขตประเทศมลายูวิเศษวังษา
- ◆ ผู้ว่าราชการเมืองระแงะ มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาตะปะงันภักดีศรีสุวรรณประเทศวิเศษวังษา ต่อมาเปลี่ยนเป็นพระยาภูผาภักดีสุวรรณประเทศวิเศษวังษา
- ◆ ผู้ว่าราชการเมืองยะลา มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาณรงค์ฤทธิ์ศรีประเทศวิเศษวังษา
- ◆ ผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาเพชรภิบาลนฤเบศร์วาปี มุจลินท์นฤบดินทรสวามีภักดี

ให้นายพ่าย (พระยาพิพิธเสนามาตย์) เป็นผู้ดูแลหัวเมืองทั้ง ๗ โดยให้ขึ้นตรงต่อเมืองสงขลา แต่ปรากฏว่าก็ยังคงมีเหตุการณ์ไม่สงบอยู่เนืองๆ จึงได้ทรงเปลี่ยนนโยบายแต่งตั้งทายาทของผู้ว่าราชการเมืองทั้ง ๗ ปกครองเมืองแทน ผู้ว่าราชการเมืองที่เสียชีวิตให้เป็นตำแหน่งสืบสกุล สืบต่อมาอีกหลายรุ่น จนมาถึงรุ่นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี ๕ คนสุดท้าย ดังต่อไปนี้

พระยาวิชิตภักดีศรีสุรวังษารัตนาเขตประเทศราช

พระยาวิชิตภักดีศรีสุรวังษารัตนาเขตประเทศราช (สุลต่านมุฮัมหมัด หรือ ตานกูมุฮัมหมัด) มีนามเดิมว่า “ตานกูบือซาร์” หรือ “ตานกูปะสา” เป็นบุตรของเจ้าเมืองกลันตัน (ราชามูดา) ได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี ใน พ.ศ. ๒๓๙๘ พระยา-

วิชีวิตกักติฯ ตานกมุฮัมหมัด ได้สร้างวังที่ชายทะเล ชาวบ้านเรียกว่า “ตานกูบือฮาร์ ชูเบอร์รัต” (หมู่บ้าน“ตันหยงลูโละ”ในปัจจุบัน) ต่อมาเห็นว่าไม่เหมาะสมในด้านภูมิศาสตร์ จึงได้ย้ายมาสร้างวังใหม่ที่ “จายัจจิกอ” ซึ่งเป็นที่พำนักของผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีอยู่นาน ตราบจนผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีคนสุดท้าย คือ พระยาวิชีวิตกักติฯ ตานกูอับลุกออร์เดร์ กามารุดดีน

พระยาวิชีวิตกักติฯ สุลต่านมุฮัมหมัด มีบุตรและธิดา ๖ คน ดังนี้

- ๑) ตานกูปูเตะ (ได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีคนที่ ๒)
 - ๒) ตานกูปูลัด (เรียกอีกอย่างว่า ตานกูฮาญีตุวอร์)
 - ๓) ตานกูฮูเซ็น (เรียกอีกอย่างว่า ตานกูนิมันดาร์ฮัน)
 - ๔) ตานกูบอสู หรือตานกูสุไลมานซาฟุดดีน (ต่อมาได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีคนที่ ๔)
 - ๕) ตานกูตัมบัล ต่อมาได้อภิเษกสมรสกับรายารามัน (ผู้ว่าราชการเมืองรามัน)
 - ๖) ตานกูลาโบะฮ์ ได้อภิเษกสมรสกับตานกูจิ โอรสตานกูบังโฆร์
- คนทั่วไปจะนิยมเรียกว่า “พระยาดานี” มากกว่าจะเรียกว่า พระยาวิชีวิตกักติฯ

โดยพระยาวิชีวิตกักติฯ สุลต่านมุฮัมหมัดนับเป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีราชวงศ์กัลันตัน ที่ปกครองเมืองปัตตานีให้ร่มเย็นเป็นสุข จนถึงแก่อนิจกรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๔ ศพถูกฝังไว้ที่สุสานตันหยงตาโต๊ะ คนทั่วไปจึงมักเรียกว่า “อัลมารโฮมตันหยง”

พระยาวิชีวิตกักติศรีสุรวังษารัตนาเขตประเทศราช

พระยาวิชีวิตกักติศรีสุรวังษารัตนาเขตประเทศราช (ตานกูปูเตะ) มีนามเดิมว่า ตานกูปูเตะ เป็นบุตรคนโตของพระยาวิชีวิตกักติฯ สุลต่านมุฮัมหมัด ได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีต่อจากบิดาในปี พ.ศ. ๒๓๔๔ ในยุคนี้นักธุรกิจต่างชาติเข้ามาค้าขายในเมืองปัตตานี โดยเฉพาะชาวจีนได้เดินทางเข้ามาค้าขายและมาอยู่ที่เมืองปัตตานีมากกว่าชนชาติอื่นๆ ชุมชนที่ชาวจีนมาอาศัยอยู่ เรียกว่า “หมู่บ้านชาวจีน” หรือ “ตลาดจีน” ชาติอื่นๆ ก็ทยอยเข้ามาอยู่ด้วย ในสมัยนี้เมืองปัตตานีจึงมีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น นับเป็นความสามารถของพระยาวิชีวิตกักติฯ ตานกูปูเตะ ที่ปกครองเมืองปัตตานีให้เจริญก้าวหน้า อยู่เย็นเป็นสุขนานถึง ๒๖ ปี ท่านมีบุตรธิดา ๗ คน ดังนี้

- ๑) ตานกูบือฮาร์ หรือตานกูตีมุง (ได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีคนที่ ๓)
- ๒) ตานกูอามร์ (ได้เป็นชายาของรายาบันดะรอ รัฐกัลันตัน)
- ๓) ตานกูอัมบี (ได้เป็นชายาของตานกูมุฮัมหมัด รัฐกัลันตัน)

- ๔) ตนกูตือองะ (ได้เป็นชายาของผู้สำเร็จราชการเมืองยะลา)
- ๕) ตนกูปิ (ได้เป็นชายาของตนกูมอัมหมัดแห่งอิสลามเพอร์ริส)
- ๖) ตนกูปัตตานี (ได้เป็นชายาของตนกูปือร์ซาคแห่งอิสลามกันตัน)
- ๗) ตนกูมอัมหมัด (ช่างที่ตนกูสุไลมานชาฟูตดินเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองปัตตานี ได้เป็นอุปราช)

บุตรและธิดาทั้ง ๗ คน ของพระยาวิชิตรักดีตักดี ตนกูปูตะ ได้เกิดจากตนกูรายา ซึ่งเป็นธิดาของสุลต่านกันตัน และเกิดจากตนกูโอะ ซึ่ง เป็นธิดาของ "ตนกูตือองะ" (ตนกูตือองะ มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาพิทักษ์แห่ง ตานหนัก ให้คำปรึกษาแก่ผู้สำเร็จราชการเมืองปัตตานี)

พระยาวิชิตรักดีสุรวัจนารัตนาเขตประเทศราช (ตนกูปูตะ) ได้เดินทางไปรักษาตัวและถึงแก่อนิจกรรมที่เมืองกันตัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ โดยได้อีกนามหนึ่งว่า "อัลมาร์ โฮมกันตัน" หมายถึง ผู้เสียชีวิตที่กันตัน

พระยาวิชิตรักดีศรีสุรวัจนารัตนาเขตประเทศราช

พระยาวิชิตรักดีศรีสุรวัจนารัตนาเขตประเทศราช (ตนกูปือซาร์) มีนามเดิมว่า ตนกูปือซาร์ หรือตนกูตีมุง เป็นบุตรของพระยาวิชิตรักดี ตนกูปูตะ เหตุการณ์บ้านเมืองก็ยังคงสงบสุขเช่นเดียวกับสมัยของพระบิดา มีบุตรธิดาหลายคนและมีภรรยาหลายคน หลวงวิชิตรักดี ตนกูปือซาร์ ได้ถึงแก่อนิจกรรม ใน พ.ศ. ๒๔๓๓ ศพถูกฝังที่สุสานโต๊ะอาเยาะ ในเขตเมืองเก่าจะบังติกอ

พระยาวิชิตรักดีศรีสุรวัจนารัตนาเขตประเทศราช

พระยาวิชิตรักดีศรีสุรวัจนารัตนาเขตประเทศราช (ตนกูสุไลมานชาฟูตดิน หรือตนกูปอสู) เป็นบุตรของพระยาวิชิตรักดี สุลต่านมอัมหมัด เป็นน้องของพระยาวิชิตรักดี ตนกูปูตะ ในสมัยของพระยาวิชิตรักดี ตนกูสุไลมานชาฟูตดิน ได้พัฒนาเมืองปัตตานีมากมายหลายด้านที่เป็นประโยชน์ต่อชาวเมืองปัตตานี ได้แก่ การขุดคลองปรับคลองปัตตานีที่คดเคี้ยวเป็นแนวตรงจากหมู่บ้านบรีกิมายังหมู่บ้านอาเนาะบุลูต (ชาวบ้านเรียกว่า อาเนาะบูโละ อยู่อำเภอยะรัง) ยาว ๗ กิโลเมตร เรียกว่า คลองสุโห่งบารู หรือคลองใหม่ อยู่ในอำเภอยะรัง และได้สร้างมัสยิดทำด้วยปูนที่ จะบังติกอ ซึ่งยังคงปรากฏมาจนถึงปัจจุบันนี้ นอกจากนั้นยังได้สร้างวังใหม่ทางด้านตะวันออกของวังเก่าที่จะบังติกอ และได้อยู่ที่วังแห่งนี้จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

พระยาวิฆิตภักดีศรีสุรวัังษารัตนาเขตประเทศราช (ตนาภูสุโลมานชาพุตติน) มีบุตร
ธิดา ๔ คน ดังนี้

- ๑) ตนาภูสุหลง
- ๒) ตนาภูบือซาร์ท่วนกัมบัล
- ๓) ตนาภูอับดุลกอเดร์ กามารุดดิน (ได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีคนที่ ๕ และ
เป็นคนสุดท้ายของราชวงศ์กัลังตันที่เป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี)
- ๔) ตนาภูมูฮัมหมัดขอและ

พระยาวิฆิตภักดีฯ (ตนาภูสุโลมานชาพุตติน) ได้ถึงแก่อนิจกรรม ใน พ.ศ. ๒๔๔๒
ศพถูกฝังที่สุสานโต๊ะอาเยาะ ในเขตเมืองเก่าจะบังติกอนั้นเอง

พระยาวิฆิตภักดีศรีสุรวัังษารัตนาเขตประเทศราช

พระยาวิฆิตภักดีศรีสุรวัังษารัตนาเขตประเทศราช (ตนาภูอับดุลกอเดร์ กามา-
รุดดิน) มีนามเดิมว่า ตนาภูอับดุลกอเดร์ กามารุดดิน เป็นบุตรของพระยาวิฆิตภักดีฯ
(ตนาภูสุโลมานชาพุตติน) ปกครองเมืองปัตตานีที่จะบังติกอ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๔๒ -
๒๔๔๕ หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ได้ทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก ๗ หัวเมือง ให้มารวมเป็นเมืองเดียว
ยกเลิกอำนาจเจ้าเมืองทั้ง ๗ ตั้งเป็นมณฑลปัตตานี โดยมีพระยาศักดิ์เสนี (หนาน
บุญนาค) เป็นสมุหเทศาภิบาลคนแรกของมณฑลปัตตานี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔

ตนาภูอับดุลกอเดร์ กามารุดดิน ผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีคนสุดท้าย ได้อพยพ
ครอบครัวไปอยู่ที่รัฐกัลังตันจนวาระสุดท้าย โดยได้ถึงแก่อนิจกรรมที่กัลังตันเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๗๖